

YEDİKITA

AYLIK TARİH VE KÜLTÜR DERGİSİ
ARALIK 2020 - SAYI 148

YAYINCI
ÇAMLIÇA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi AHMET TEMİZ
Yayın Yönetmeni (Sorumlu) KEMAL ERKAN
Yayın Editörü VEYSEL SEKMEN
Editörler R. KEMAL SUBAŞI
EMRE BOYACI
Dijital İçerik Editörü TUNAHAN KANICI
Yayın Danışmanları SELMAN SOYDEMİR
İBRAHİM COŞKUN
Tasarım SÜLEYMAN KÖKLÜ
Kurumsal İletişim İSMAIL GÜR - KEMAL AYDIN
MURAT SAFRAN
Web AURORA BİLİŞİM
Hukuk Müşaviri Av. ALİ ÇAVUŞOĞLU

KÜTÜPHANE VE ARŞİV

Çamlıca Araştırma Kütüphanesi
www.camlicallibrary.org

YÖNETİM YERİ

Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.
Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad. No 54
Güneşli - Bağcılar / İSTANBUL
Yayıncılık Sertifika No 46592

REKLAM

HÜSEYİN GÜNEY
huseyin.guney@camlicabasim.com

BASKI VE CİLT

Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.

YAYIN SÜRESİ-TÜRÜ

Aylık-Yerel Süreli
ISSN 1308-5379

DOĞU AVRUPA BAYİİ

ENDER GMBH, Melatener Weg 18 - 50825 KÖLN
Tel. +49 221 690 58 90 - Fax. +49 221 690 589 29
avrupa@yedikita.com.tr

BATI AVRUPA BAYİİ

Çamlıca Kitap B.V. Bemmelseweg 67 6662 PE Elst-GLD
Holland info@camlicakitap.nl / www.camlicakitap.nl

YEDİKITA Dergisi'nin bütün yayın hakkı, Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.'ye aittir. Dergiye gönderilen yazılar, yayımlansın yahut yayımlanmasın iade edilmez. Dergimiz yazılar üzerinde gerekli müdahaleyi yapma hakkına sahiptir. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Dergide yayınlanan yazı ve reklamların her türlü sorumluluğu yazarlarına ve sahiplerine aittir.

İRTİBAT VE ABONE

0850 811 9 811
abonemerkezi@camlicabasim.com
Yazı İşleri (0212) 657 88 00 - 7103
WhatsApp Hattı 0530 285 38 04

ÇAMLIÇA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Ziraat Bank IBAN TR81 0001 0021 0550 7231 7750 02
Akbank IBAN TR60 0004 6011 9388 8000 0135 38

yedikita.com.tr editor@yedikita.com.tr

f i t y / yedikitadergisi

Yedikitadan...

İ

nsan, zamanla doğar, yaşar ve ölür. Tarih, zamanla akar. İnsan da tarih de vakte ve vakti tayine muhtaçtır. Her şeyin bir vakti vardır ve vaktinde yapılan iş daha kıymetlidir. Zamanında ekilen tohumun iyi mahsul verdiği gibi. Vaktinde görülen vazifenin, sair zamanda yapılandan kat kat değerli olduğu gibi.

Zaman mefhumu ilk defa Cabir bin Hayyân (v.813) tarafından ilmi bir şekilde değerlendirilmişti. Ona göre zaman, mesafeler gibi bir mekân çizgisiydi. Ondan asırlar sonra bazı bilim insanları, zamanı, biyolojik olarak hayatta kalabilmemiz için kullandığımız enerjinin kalıbı olarak gördüler. O enerjiden istifade edemez hâle gelen nesnelere, canlılar ise yok olurlar, ölürlerdiler.

Bir gün yirmi dört saat midir, yoksa bin yıl mıdır? Bizim bulduğumuz dilim ve mekânda bir günün yirmi dört saat olduğu malum. Fakat Rabbimiz nezdindeki bir gün, bizim bin yılımıza bedel. Zaman konusu, zamanın kendisi gibi çok boyutlu bir mesele.

Allâhü a'lem.

Bize düşen, dünyamız ve ebedî hayatımız için onu en iyi şekilde değerlendirmek ve "vakti nakdi ömr-i azizimizi israf etmemek." Zira insanlar, esasında aziz olan ömrü ve vakti harcaıyıp nakit yani para kazanır. Sonra da o nakdi, ömrü için sarf eder. Dolayısıyla harcanan, özünde para değil, zamandır, ömürdür. Her ikisi de israfa da ihmale de gelmez.

Bu sayımızda, zamanı içine sığdırmaya çalıştığımız kalıplar olan saatleri ele aldık. Hayatî faaliyetler için vaktin tayinine duyulan ihtiyaçla başlayan "saat" in serencamı,

Müslüman âlimler elinde müşahhas aletler olarak ilk numunelerini verdi. Ardından

da asırlık tekamüllerle saat, çarkların esaretinden de kurtulup bugünkü hâle büründü. Alaturkalıktan alafrangalığa geçişimiz çok daha önce olmuştu.

Şimdi ise mekânikten dijitale geçtik, geçiyoruz. Önemli olansa bu dönüşümde de geçmişimizle ve bizi biz yapan değerlerimizle irtibatı koruyabilmek.

İstifadeli okumalar dileriz.

içinde

ARALIK 2020
sayı

148

22-49

**ALATURKA SAAT
ALATURKA ZAMAN**
ŞULE GÜRBÜZ

**OSMANLI'DA MEKANİK
SAATİN TARİHİ**
KAYIHAN ÇAĞLAR

VAKTİ OKUMAK
YAKUP EMRE

OSMANLI SAAT KULELERİ
OSMAN DOĞAN
"SAAT" MANZUMESİ
ASAF KEREM

ekiler

6

AYIN GÜNÜ
YUNUS EMRE BOZOK

8

RESİMLİ TARİH
AHMET APAYDIN

10

MALUM OLA Kİ
MEHMED ŞEVKİ

12

"YAZIHANE"
MÜSLÜMAN SAATİ

14

**BİR DEVLET FELAKETE NASIL
SÜRÜKLENDİ?**
KÖSEDAĞ SAVAŞI
KAYIHAN ÇAĞLAR

50

ÂNIN HİKÂYESİ
TUNA SER

52

KATREDE GİZLİ UMMAN
"MÜZEKKİ'N-NÜFÛS"
AHMED PAK

58

TARİH AMBARI
MUSTAFA DEDELER

60

**BİR KAZAN TATARININ
GÖZÜNDEN İSTANBUL**
YASİN ODABAŞI

69

BERCESTE

70

İSİMDEN MÜSEMAYA
MEHMED BAĞ

72

TARİHTEKİLER
**BİNLERCE YILLIK MEDENİYETİN
MEYVESİ ZEYTİN**
EMRE BOYACI

76

TESTGÂH
ELÇİLER
AHMET SARBAY

78

BULMACA
SELMAN ASLAN

ayın günü

ayın günü

7 aralık

1941

JAPONYA, PEARL HARBOR'DA AMERİKAN ÜSSÜNE SALDIRDI

1940

Japonya, Almanya ve İtalya ile üçlü anlaşma imzalayarak İkinci Dünya Savaşı'nda "Mihver" devletlerini oluşturdu. Japonya'nın Çin, Mançurya ve Kore'yi işgal etmesi, ABD'nin hurda metal ve akaryakıt üzerine ambargo koymasına ve Panama Kanalı'nı Japon gemilerine kapatmasına neden oldu.

4 EYLÜL 1941

İmparator Hirohito tarafından Pearl Harbor'a saldırının göz önüne alındığı İmparatorluk Konferansı'nda, Japon kabinesi, İmparatorluk Genel Karargâhı'nda hazırlanan Pearl Harbor saldırı planları tartışıldı.

26 KASIM 1941

Oramiral Çuiçi Nagumo komutasındaki Japon filosu, çok sıkı telsiz sessizliği emri ile yola çıktı.

7 ARALIK 1941

6 uçak gemisi, 2 savaş gemisi, 3 kruvazör, 9 muhrip, 8 tanker, 23 filo denizaltısı, 5 cep denizaltısı, 441 uçaktan meydana gelen Japon filosu, Hawaii adalarının Oahu Adası'nda bulunan Amerika'nın Pearl Harbor askerî üslerine ani bir saldırı gerçekleştirdi. Saldırı sonucu, 12 Amerikan savaş gemisinin üçü batmış, diğerleri ciddi şekilde hasara uğramış ve 188 savaş uçağı imha edilmişti.

8 ARALIK 1941

Saat 7'de Japon radyoları, savaşın başladığını ilân etti. Ancak bu saldırı Japonya'nın uzun vadede hiçbir işine yaramamıştı. Amerika'nın önemli uçak gemileri, tankerleri ve fabrikalarına zarar verilememişti. Amerika, zarar gören gemilerini tamir ederek savaşa dâhil etti. Bu saldırının, tarihi değiştiren etkileri de olmuştu. Saldırı, ABD'yi ve onun dev endüstriyel ekonomisini İkinci Dünya Savaşı'na yöneltmişti ve Birleşik Devletler Müttefikleri'ne Almanya, İtalya ve Japonya'ya yenmeleri için büyük miktarda silah ve cephane yardımı yaptı. Müttefiklerin savaşı kazanması ve ABD'nin dünyada baskın bir güç hâline gelmesi, uluslararası politikayı değiştirdi ve günümüzde hâlâ etkilemektedir.

ARALIK'TA BAŞKA NE OLDU?

1 ARALIK 1402

Timur, Rodos şövalyelerinin elindeki İzmir'i kuşattı.

4 ARALIK 656

İslâm tarihinde Cemel Vak'ası olarak bilinen hadise meydana geldi.

16 ARALIK 1727

İbrahim Müteferrika, Osmanlı'daki ilk devlet matbaasını kurdu.

26 ARALIK 1979

Sovyetler Birliği, Afganistan'ı işgal etti.

MİMAR SİNAN'DAN GERİYE NE KALDI ACABA?

İstanbul'da Süleymaniye Külliyesi'nin (1550-1557) inşaatının sürdüğü yıllarda bir külliye de Şam'da yükseliyordu (1554-1559). İki külliyenin hem bânîsi hem de mimarı aynıydı. Hatta İstanbul'daki inşaatın arta kalan kurşunlar, Şam'dakinin kubbelerinde kullanılmak üzere Şam'a gönderilmişti.

Kanuni Sultan Süleyman'ın inşa ettirdiği Şam Süleymaniye Külliyesi, cami, imaret ve çifte kervansaraydan meydana geliyordu. İkinci Selim Han devrinde medrese ve arasta ilave edildi. Daha sonraları da hankah inşa edildi. Caminin hemen önünde inşa edilen (fotoğrafta da görülen) abdest havuzu, alışılmışın dışında bir yapıdır.

HAREM-İ HÜMAYUN'UN ÜÇ BÖLÜMÜ ZİYARETE AÇILDI

Topkapı Sarayı'nın Harem-i Hümayun bölümünde 2014 yılından bu yana restorasyonda olan Valide Taşlığı, Ocaklı Sofa ve Çeşmeli Sofa'da çalışmalar sona erdi. Üzerinden asırlar geçse de Topkapı Sarayı'nın en çok merak edilen bölümü olan Harem'in en çok alâka gören mekânları arasında yer alan bu bölümler, Topkapı Sarayı'nın kapalı olduğu Salı günleri dışında her gün görülebilecek.

Ziyarete açılan alanlardan ilki, Valide Taşlığı. Taşlık, Harem'i oluşturan binaların saray hiyerarşisine uygun olarak toplandığı merkez avlu konumunda. Haliç tarafında Valide Sultan Dairesi ve Hünkâr Hamamı bulunuyor. Taşlığın iki tarafında yer alan sütunlar, Osmanlı mimarlık sanatının ilk numunelerini teşkil etmesi açısından oldukça değerli. Sütunların araları kemerli ve kemerlerin üzerlerinde ise pencereleri Valide Taşlığı'na bakan odalar yer alıyor.

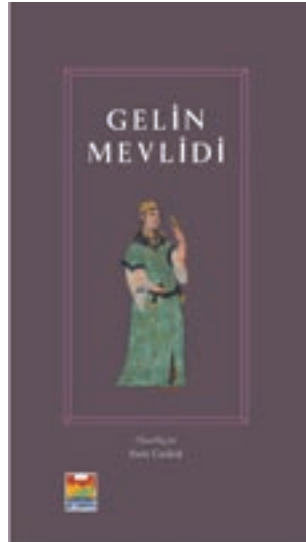
Harem'de ziyarete açılan bir diğer önemli mekân, Kadınefendiler Dairesi ile Çeşmeli Sofa arasında yer alan Ocaklı Sofa. Valide Taşlığı'ndan Taht Kapısı ile girilen Sofa, adını Harem'de bulunan en büyük ocağa ev sahipliği yapmasından alıyor. Harem-i Hümayun'da yeni açılan mekânlardan biri de Çeşmeli Sofa. Ocaklı Sofa'nın içinden Çeşmeli Sofa'ya geçiş yapılıyor. Çeşmeli Sofa, Ocaklı Sofa ile Hünkâr Sofası arasında bulunuyor. Adını, Osmanlı saray çeşmelerinin en güzellerinden birine sahip olmasından alıyor. Çeşmeli Sofa, şehzade ve kadınefendilerin padişah dairesine ve Hünkâr Sofası'na girmek için bekledikleri yer. Bu konumuyla, geçiş holü vazifesi de görüyordu.

ANADOLU'NUN GİZLİ HAZİNESİ GELİN MEVLİDİ GÜN YÜZÜNE ÇIKTI!

Anadolu'da Peygamber Efendimiz (s.a.v.) aşkıyla kaleme alınan mevlid-i şeriflerden biri daha gün yüzüne çıktı. Halk arasında "Gelin Mevlidi" ismiyle okunan ve müellifi bilinmeyen eserin, bilinen tek nüshasının kopyası, Prof. Dr. Fethi Gedikli tarafından bir sahafta bulunarak transkribe edildi. Eseri diğer mevlidlerden ayıran hususiyeti ise Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) anne ve babası Hazret-i Âmine ile Hazret-i Abdullah'ın evliliklerinin anlatılması. *Gelin Mevlidi*, sözlü olarak okunan bir eserd, ancak yazma nüshası bilinmiyordu.

Eserde başka mevlidlerde bulunmayan çok sayıda Türkçe kelime de bulunuyor.

M Ü S L Ü M A N S A A T İ

Ahmet Haşim-1921

Yazhane

*Yakın diyebileceğimiz
bir zamana kadar bazı
dedelerimizin takip ettiği
ezanî saat, kullanıcılarına
nasıl bir zaman algısı
sunuyordu acaba?*

*Bazılarımız, her gün
akşam ezanı başlayınca o
köstekli saatin, cepkenin
cebinden çıkarılıp tam 12'ye
ayarlandığını görmüşüzdür
belki. Ancak bu saatin
sadece rakamlardan ibaret
olmadığını, hayatını onunla
tanzim eden, muhakkak çok
daha iyi anlıyordu...*

İstanbul'u yenileştiren ve yerlisini şaşırtan istilaların en gizlisi ve en tesirlisi, yabancı saatlerin hayatımıza girişi oldu. "Saat"den kastımız, zamanı ölçen alet değil, fakat bizzat zamandır.

Eskiden kendimize göre yaşayıp, düşünüşümüz, giyinişimiz ve kendimize göre, dinden, ırktan ve ananeden hayat alan bir zevkimiz olduğu gibi, bu hayat üslubuna göre de "saat"lerimiz ve "gün"lerimiz vardı.

Müslüman gününün başlangıcını, şafağın parıltıları ve sonunu, akşamın ziyaları (ışıkları) tayin ederdi. Madenden, sağlam kapaklar altında saklı tutulan eski masum saatlerin yelkovanları, yorgun böcek ayakları tarzında, Güneş'in semadaki hareketiyle alâkalı bir hesaba tâbi olarak, rakamlar üzerinde yürürler ve sahiplerini, zamandan aşağı yukarı bir doğrulukla haberdar ederlerdi...

Ecnebî saatin istilasından evvel bu iklimde, iki ucu gecelerin karanlığıyla simsiyah olan ve sırtı, çeşitli vakitlerin kırmızı, sarı ve lacivert ateşleriyle yol yol boyalı, büyük bir canavar hâlinde, bir gece yarısından diğer bir gece yarısına kadar uzanan yirmi dört saatlik "gün" bilinmezdi.

Işıқта başlayıp yine ışıқта biten, on iki saatlik, kısa, hafif, yaşanması kolay bir günümüz vardı.

Müslümanın mesut olduğu günler, işte bu günlerdi; şerefli günlerin hadiselerini bu saatlerle ölçtüler... Bu saat, hatıraların kutsî saatiydi. Zevalî (alafiranga) saatin, âdetlerimiz ve işlerimizde kabulü ve ezanî (alaturka) saatin geri safa düşüp camilere, türbelere ve muvakkithanelere bırakılmış battal bir "eski saat" hâline gelişi, hayata bakış tarzımız üzerinde korkunç bir tesire sahip olmamış değildir.

Giden saatler; babalarımızın annelerimizin evlendiği, bizim doğduğumuz, kervanların hareket ettiği ve orduların düşman şehirlerine girdiği

saatlerdi. Bunlar, hayatı etrafımızda serbest bırakan dostlardı. Gelen yabancılar ise hayatımızı bozup onu meçhul bir düstura göre yeniden tanzim ettiler ve ruhlarımız için onu tanınmaz bir hâle getirdiler.

Yeni "ölçü" bir zelzele gibi, zaman manzaralarını etrafımızda altüst ederek, eski "gün"ün bütün sedlerini harap etti ve geceyi gündüze katarak saadeti az, meşakkati çok, uzun, bulanık renkte bir yeni "gün" meydana getirdi. Bu, Müslümanın eski mesut günü değil, sarhoşları, evsizleri, hırsızları ve katilleri çok ve yeraltında mümkün olduğu kadar fazla çalıştırılacak köleleri sayısız olan büyük medeniyetlerin, acı ve sonu gelmez günüydü.

Unutulan eski saatler içinde eksikliği en çok hasretle hatırlanan saat, akşamın on ikisidir. Artık "on iki", solgun yeşil sema altında, ilk yıldıza karşı

Fotoğraf: Süleymaniye Camii
Hat: Ahmet Süha İkizpınar

“Şeb-i yeldâyı müneccimle muvakkit ne bilir
Mübtelâ-yı gama sor kim geceler kaç saat?”

Bosnalı Sâbit

(En uzun geceyi müneccime, muvakkite sorma; onlar bilmez.
Gecelerin kaç saat olduğunu gama tutulmuş olana sor.)

شَبِّ يَلَدٍ أَيُّ مَنَجْمَلٍ مَوْقِفٌ نَبِيلٌ
مُبْتَلَايَ غَمَّ صَوْنٌ كَيْمٌ كَيْمٌ لِقَاحِ سَاعَتِ

Bir Yüzük

ALYANS

اليانس

Yüzük, tarih boyunca insanoglunun kullandığı ziynetlerden biri oldu. İnsanlar, yüzükler sayesinde çevrelerine pek çok mesaj verdiler. Kimi zaman toplum içindeki durumu, kimi zaman ferdi veya kurumsal aidiyeti, kimi zaman da ideolojiyi anlattı yüzükler.

Alyans ise kişinin evlilik sürecini remz eden bir yüzük çeşidi. Günümüzde nişan merasimi sırasında kadın ve erkeğe birer yüzük takılıyor. Parmağında alyans taşıyan kadın ve erkeklerin başının bağlı olduğu, bir yüzükle anlatılmış oluyor. Peki, bu uygulamanın kaynağı ne?

Alyans, Fransızca bir kelime olan “alliance”ın bizim telaffuzumuza göre yazılmasıyla elde edilmiş bir kelime. Alliance, “allier” kökünden geliyor. Manası ise “bağdaşmak, ittifak etmek, birleşmek.” Yani alyans, ittifakın işareti...

Evliliği işaret etmek kastiyle yüzük takma uygulaması, Antik Mısır’a dayanıyor. Oradan Antik Roma’ya geçiyor. O zamanlarda evlilik yüzüğünü sadece kadınlar takıyordu. Hatta Roma’da yüzük, erkek tarafından kızın babasına veriliyordu ki evlilik akdine bir işaret olsun. Sonraki asırlar boyunca Avrupa topraklarında devam eden evlilik yüzüğü uygulaması, bir ara kilise tarafından yasaklansa da hep devam etti. 13. yüzyılda Papa III. Innocentius, nişan için özel olarak yüzük takılmasını tavsiye edince evlilik ve nişan yüzükleri birbirinden ayrıldı.

Antik Mısır’da başlayan, oradan Avrupa topraklarına geçen, çağlar içinde değişen ve dönüşen alyans uygulaması, tüm bu zamanlar boyunca İslâm topraklarında bilinmiyordu. Evliliği temsil eden özel bir yüzük takmak ne törede ne de dinde rastlanmış bir uygulamaydı.

Osmanlı’nın Batı’yla temasının başladığı çağlarda bile çiftler, evlilik yüzüğü kullanmıyordu. Zira tüm dünyada alyansı sadece kadınlar takmaktaydı.

Erkeklerin evlilik yüzüğü takmaları ise oldukça yeni bir uygulama. İkinci Dünya Savaşı’na giden Batılı askerler arasında yayılan bir moda sonucu erkekler de eşlerine sadakat ve vefa göstergesi olarak alyans takmaya başladılar. Bir savaşın böyle bir seve vesile olması epey ilginç!

Peki, güzel dinimiz bu konuya nasıl bakıyor? Aslında yüzük ve takının fikhî boyutu, üzerinde detaylıca durmayı gerektirecek kadar teferruatlı. Güzel dinimizin takı kullanımını hakkında ortaya koyduğu pek çok ölçü var.

Alyansa gelince... Allah (c.c.) çiftlerimize ülfet ve muhabbet, istikrar ve istikamet nasip etsin. Allah’ın rızası, yüzüğümüz olsun.